

ทฤษฎีวัฒนธรรมและวัฒนธรรมศึกษากับสตรีนิยม

ฉลาดชาย รมิตานนท์

ศูนย์สตรีศึกษา ภาควิชาสตรีศึกษา

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ในแวดวงสตรีนิยมสิ่งที่เราเรียกกันง่าย ๆ ว่า “วัฒนธรรม” นั้นมีมากมายหลากหลายนิยามหรือใช้ในหลายความหมายแปรเปลี่ยนไปตามทฤษฎีหรือสำนักความคิดสตรีนิยมที่แตกต่างหลากหลายและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องย้ำเตือนกันอีกว่า **ทฤษฎีวัฒนธรรมของนักสตรีนิยม** (feminist cultural theory) ไม่ควรนำมาใช้ปะปนหรือสับสนกับ **สตรีนิยมแนววัฒนธรรม** (cultural feminism) ทั้งนี้เพราะทั้งสองอย่างนี้มี **ประวัติศาสตร์** ที่ต่างกันมาก มี **‘วัตถุของการวิเคราะห์’** (objects of analysis) และ **‘การเมือง’** ที่ต่างกันมากอีกด้วย

ความแตกต่างระหว่างทฤษฎีวัฒนธรรมของนักสตรีนิยมกับสตรีนิยมแนววัฒนธรรม

หากต้องเล่าให้สั้น ๆ ก็พอจะสรุปได้ว่า

ประวัติศาสตร์

สตรีนิยมแนววัฒนธรรม หรือ “cultural feminism” มีประวัติศาสตร์ควบคุมมากับสตรีนิยมเสรีนิยมรากเหง้าหรือวงศาวิทยาทางความคิดย้อนกลับไปถึงวิถีคิดของยุคปัญญาสว่าง (enlightenment) ของตะวันตกกับทั้งนักคิด/นักทฤษฎีของสตรีนิยมทั้งสองแนวกล่าวได้ว่าเป็นคนกลุ่มเดียวกัน แต่ความแตกต่างสำคัญ ๆ น่าจะอยู่ที่นักสตรีนิยมเสรีนิยมใช้ทฤษฎีสัญญาประชาคมเป็นรากฐานของการถกเถียงเรื่องสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคระหว่างหญิง-ชาย ดังนั้นปฏิบัติการทางการเมืองของพวกเธอจึงหมุนอยู่รอบ ๆ การต่อสู้เพื่อให้เกิดการรับรองสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของหญิง-ชายไว้ในกฎหมายต่าง ๆ เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญและการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกับผู้ชาย เป็นต้น ส่วนสตรีนิยมแนววัฒนธรรมไม่เชื่อเรื่องสัญญาประชาคม ไม่เชื่อว่า สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคจะเกิดขึ้นได้ในชีวิตจริงเพราะสังคมที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ถึงอย่างไรก็ไม่มีเสมอภาคในเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจเนื่องจากถูกครอบงำโดยปิตาธิปไตย ทางออกของพวกเธอคือต้องเชิดชู “คุณลักษณะของความเป็นหญิง” หรือ “คุณลักษณะของผู้หญิง” ขึ้นมา เช่น เรื่อง “จริยธรรมการดูแล” หรือ “ethic of care” จากนั้นจึงนำไปสู่ปฏิบัติการทางการเมืองเพื่อเปลี่ยนโลกให้เป็นโลกของความห่วงใย ดูแล ช่วยเหลือและร่วมมือ แทนที่จะแข่งขันและทำลายตามแบบของ “วัฒนธรรมลูกผู้ชาย” ตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมผู้ชายยกย่องสงคราม แต่วัฒนธรรมผู้หญิงรักสงบและต่อต้านสงครามและความรุนแรงทุกชนิดทุกรูปแบบ

ทฤษฎีวิวัฒนาการของนักสตรีนิยม

ประวัติศาสตร์ความคิดของพวกเขาเป็นประวัติศาสตร์ความคิดร่วมสมัย กล่าวคือได้รับอิทธิพลความคิดของวิธีคิดแบบหลังทันสมัย-หลังโครงสร้างนิยมของปลายคริสต์ศตวรรษที่ยี่สิบต่อกับต้นคริสต์ศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ด ดังนั้นพวกเขาจึงเชื่อว่า

1. **ไม่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายในแนวที่นักสารัตถนิยม (essentialists) คิดว่ามี** พุดอีกอย่างหนึ่งคือพวกเขาปฏิเสธวิธีคิดแบบ “สารัตถนิยม” หรือ “essentialism” (นักศึกษาและผู้สนใจต้องทำความเข้าใจเรื่องนี้เพิ่มเติม-ผู้เล่า) ซึ่งเท่ากับว่าพวกเขาไม่เห็นด้วยกับนักทฤษฎีสตรีนิยมแนววัฒนธรรมที่ ‘ผู้เล่า’ เคยเล่าถึงไปแล้ว

2. **ทฤษฎีวิวัฒนาการของนักสตรีนิยม** หมายถึงทฤษฎีว่าด้วยวัฒนธรรมตามแนวคิดของนักสตรีนิยมที่พัฒนาขึ้นมาจากการวิพากษ์ (critique of) และการเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง (engagement) กับ **วัฒนธรรมศึกษา**¹ หรือ “Cultural Studies” ที่กำลังเริ่มเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1970 และ 1980 ซึ่งทำให้เกิดผลอย่างสำคัญต่อการก่อรูปและพัฒนาการของ “วัฒนธรรมศึกษา” ในปัจจุบันซึ่งมีการปรับเปลี่ยนการศึกษาวัฒนธรรมในความหมายที่แตกต่างไปจากเดิม²

วัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies)

นักสตรีนิยมบางคนบางกลุ่มอธิบายว่า “วัฒนธรรมศึกษา” ถือกำเนิดขึ้นมาจากความไม่พึงพอใจต่อสถานะความเป็นไปได้ต่าง ๆ ของการเปลี่ยนแปลงที่ออกมาจากการวิเคราะห์โดยใช้วิธีคิดแบบลัทธิมาร์กซ์เดิม ๆ ที่ผสมกับโครงสร้างนิยมซึ่งวางอยู่บนการวิเคราะห์ที่ปัจจุบันเรียกว่า “ลัทธิลดทอนทางเศรษฐกิจ” หรือ “economic reductionism” นักทฤษฎีวิวัฒนาการจึงพากันหันเหวิธีคิดออกจากนักคิด “**โครงสร้างนิยมฝรั่งเศส**” เช่น **อัลตุสแซร์** (Louis Althusser (1918–90) มาสู่วิธีคิดของนักมาร์กซิสต์อิตาลีเลียน (Italian Marxist) คือ **กรัมสกี** (Antonio Gramsci (1891–1937)) ต่อมาภายหลังหันมาให้ความสนใจนักทฤษฎีแนวหลังโครงสร้างนิยมฝรั่งเศส (French poststructuralist) เช่น **ฟูโก** (Michele Foucault (1926–84) ทั้งนี้เพื่อพยายามทำความเข้าใจว่า

- (1) **วัฒนธรรมถูกผลิตซ้ำได้อย่างไร**
- (2) **อำนาจทำงานอย่างไร**

¹ ดู นลดาชยา รมิตานนท์

² ดูรายละเอียดใน Franklin et al. 1991 และ Brunson (1996) หนึ่งในสำนักวัฒนธรรมศึกษามีประวัติศาสตร์ความเป็นมาวิธีคิดและผลงานที่ถือว่าสำคัญต่อการทำความเข้าใจ “วัฒนธรรม” ร่วมสมัยมาก นักศึกษา และผู้สนใจควรค้นคว้าเพิ่มเติมอย่างละเอียด

(3) ผู้คนมีชีวิตอยู่กับวัฒนธรรมและอำนาจนั้นผ่านทางการผลิตภาวะความเป็นประจักษ์ (อภิศาสตร์) ของคนเหล่านั้นอย่างไร และ

(4) ความเปลี่ยนแปลงมีความเป็นไปได้ หรือไม่อย่างไร (Code, 2004:12)

อนึ่งการหันกลับมาสู่การศึกษาและวิเคราะห์วัฒนธรรมนี้เป็นหลักหมายถึง วัฒนธรรมเป็นพื้นที่หรือที่ตั้ง (site) ที่ความเปลี่ยนแปลง (change) อาจเกิดขึ้นกล่าวคือ วัฒนธรรมไม่จำเป็นต้องเป็นเครื่องมือหรือขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของเศรษฐกิจ (code, 2004:121) พูดอีกอย่างหนึ่งคือ วัฒนธรรมศึกษาเป็นการศึกษาที่หลุดออกมาจากกรอบคิดแบบมาร์กซิสต์ดั้งเดิมที่มีลักษณะเป็น “เศรษฐกิจเป็นตัวตัดสินใจ” หรือ “economic determinism” นั่นเอง

ข้อจำกัดของวัฒนธรรมศึกษาคือไม่มีเพศภาวะ

จากที่กล่าวไว้ในวรรคบนวัฒนธรรมศึกษานำเอาความเปลี่ยนแปลงมาวางไว้ในพื้นที่วัฒนธรรม แต่ในขณะที่เดียวกันกลับละเลยไม่นำเอาเพศภาวะเข้ามาสู่การวิเคราะห์ด้วย ตรงนี้เป็นปัญหาใหญ่สำหรับนักทฤษฎีสตรีนิยมดังเช่นที่ บรันสันดอน (Brunsdon, C., 1996) ตั้งข้อสังเกตไว้ว่าการเข้ามาขัดจังหวะวัฒนธรรมศึกษาโดยการนำเอาเพศภาวะเข้ามานั้นเป็นอะไรที่ไม่สะดวกอย่างยิ่งแต่ถือว่าสำคัญมาก กล่าวคือเป็นการเข้าไป “รบกวน” หรือ “ก่อความวุ่นวาย” ให้กับกรอบคิดทางทฤษฎีที่ใช้กันอยู่หลายกรอบซึ่งมองข้ามเพศภาวะแบบ “ที่กัก” เอาว่ามีหรือไม่มีมีความสำคัญ พูดอีกอย่างหนึ่งคือไม่จำเป็นต้องพูดถึงก็ได้ ตัวอย่างเช่นกรอบคิดแบบโครงสร้างนิยม หรือถ้าจะให้เฉพาะเจาะจงมากขึ้นคือ โครงสร้างนิยมแบบฝรั่งเศส (ซึ่งถือว่าเป็นกรอบคิดสำคัญซึ่งมีอิทธิพลต่อทฤษฎีสตรีนิยมหลายทฤษฎี) กล่าวคือกรอบคิดนี้ตั้งอยู่บนตัวแบบทางทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นมาโดยนักมานุษยวิทยาฝรั่งเศสชื่อ โคลดเลวี-สโตรส (Claude Levi-Strauss) ซึ่งเสนอว่า การแลกเปลี่ยนผู้หญิง (the exchange of women) คือช่วงเวลาสำคัญของการสถาปนาวัฒนธรรม หรือ “the founding cultural moment” ดังนั้นการนำเอากรอบคิดนี้มาใช้จึงเท่ากับเป็นการรับประกันว่าการวิเคราะห์วัฒนธรรมใด ๆ ก็ตามที่ทำภายในกรอบนี้ย่อมได้รับการผลิตซ้ำต่อเนื่องมาเรื่อย ๆ เป็นผลที่ทำให้เกิดความเชื่อว่า ผู้หญิงกับผู้ชายนั้นโดยสารถะแล้วต่างกัน (Franklin et al. 1991, อ้างใน Code, 2004:121) ตรงนี้เองที่นักทฤษฎีสตรีนิยมแนววัฒนธรรมศึกษาหลังโครงสร้างนิยมรับกรอบคิดแบบโครงสร้างสังคมแนวฝรั่งเศสแบบเลวี-สโตรสไม่ได้เพราะเป็นกรอบคิดที่ติดกับดัก สารถถนิยม

สารถถนิยม (essentialism) กับทฤษฎีวัฒนธรรมของนักสตรีนิยม

เมื่อนำมาพิจารณาสິงที่เรียกว่า เพศภาวะ มีความหมายว่า วิธีคิดแบบสารถถนิยมหมายถึงความคิดที่เชื่อว่ามีสิ่งที่เป็นธรรมชาติหรือความแตกต่างภายในระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายอยู่จริง ดังนั้นสารถถนิยมจึงไม่ยอมรับทัศนะว่า ความแตกต่างทางเพศภาวะทั้งหลายล้วนเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม

กล่าวคือบรรดาโมทัศน์หรือเจตน์คติต่าง ๆ ที่คิดกันว่าเป็นลักษณะที่แตกต่างและผูกติดอยู่กับผู้ชาย-ผู้หญิงนั้นเป็นสิ่งที่ตายตัว (fixed) และเป็นธรรมชาติ ดังนั้นจึงเปลี่ยนไม่ได้ อย่างไรก็ตามกล่าวได้ว่าไม่มีตำแหน่งแห่งที่ทางความคิดที่เป็นหนึ่งเดียวในเรื่องสารัตถนิยมกับเพศภาวะในหมู่นักสตรีนิยม

ตัวอย่างเช่นหลายคนได้เถียงว่า**เพศภาวะเป็นผลลัพธ์ของวัฒนธรรม**ซึ่งทัศนะนี้แสดงออกอย่างชัดเจนในผลงานของ **จูดิธ บัตเลอร์** (Judith Butler 1956-) เธอเป็นนักทฤษฎีสตรีนิยมคนสำคัญมากคนหนึ่งทำงานภายในกรอบคิดที่บางคนเรียกว่า “constructive feminism” หรือ “สตรีนิยมแนวการประกอบสร้าง” เธอเสนอว่า **ความต่างกันทางเพศภาวะ** หรือ “gender distinctions” มีความหมายก็เพียงต่อเมื่อใช้ภายใน**การจัดระบบแบบของชาติเป็นศูนย์กลาง** หรือ “a phallogocentric order” ที่สร้างขึ้นมาจากบรรดาความแตกต่างแบบทวิลักษณ์ (a system of binary difference) (ทั้งนี้เราต้องเข้าใจเสียก่อนว่าระบบที่เธอนำมานี้ด้านหนึ่งเธอใช้ในลักษณะที่เป็นอุปมาอุปมัย (metaphor) และอีกด้านหนึ่งเป็นระบบสัญลักษณ์กล่าวคือไม่ได้ใช้ในความหมายที่ตรงไปตรงมา-ผู้เล่า) ในหนังสือของเธอเล่มหนึ่งชื่อ **Gender Trouble : Feminism and the subversion of Identity** (1990) เธอใช้คำว่า “compulsory heterosexuality” หรือ “เพศวิถีภาคบังคับแบบเพศสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม” เพื่ออธิบายสถาบันที่ทำหน้าที่ดำรงรักษาไว้ซึ่งความเป็นปึกแผ่นอันเดียวของอัตลักษณ์ทางเพศภาวะผ่านการอ้างอิงกับสถานะความเป็นผู้ชาย/ผู้หญิงแบบชั่วคราวที่ตายตัว ซึ่งภายในนี้ผู้ชายผู้หญิงถูกกำหนดนิยามด้วยความแตกต่างจากอีกเพศภาวะหนึ่ง (พูดให้ชัดขึ้นคือผู้หญิงถูกนิยามว่าเป็นผู้หญิงเพราะต่างจากผู้ชาย-ผู้เล่า) เธออธิบายต่อไปว่าเพศภาวะเป็นสิ่งที่เลื่อนไหลเหมือนของเหลว (fluid) มากกว่าที่เราคิดแบบทึทักหรืออนุमानเอา นอกจากนั้น**เพศภาวะไม่ใช่อะไรที่แผ่หรือมาจากข้างใน แต่เพศภาวะประกอบขึ้นด้วยชุดของอากัปกริยาที่ถูกแสดงออกมาบนพื้นผิวของร่างกาย** (a set of gestures which are performed upon the surface of the body) ด้วยเหตุนี้เธอจึงรู้สึกประทับใจโดยเพศวิถีต่าง ๆ ที่แตกต่างไปจากแนวทางหรือบรรทัดฐานของเพศสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม ตัวอย่างเช่น ปฏิบัติการต่าง ๆ ของการรักเพศเดียวกัน (homosexual) เลสเบียน (lesbian) หรือเพศวิถีแบบสองเพศ (bi-sexual practices) เพราะฉะนั้นโดยการนำเอาความเป็นไปได้ทางเพศวิถีแบบต่าง ๆ มาพิจารณาเทียบกับความเป็นไปได้ทางเพศวิถีแบบทวิลักษณ์นิยมที่มีชาย/หญิงคู่แล้ว เพศวิถีที่หลากหลายนั้นช่วยเปิดเผยให้เห็นถึงลักษณะลดทอนนิยมในเพศวิถีแบบชาย/หญิง (Gamble ed., 2000:200) พูดอีกอย่างหนึ่งคือในประสบการณ์ชีวิตจริงของผู้คน เพศวิถีมีหลากหลายและแตกต่างกับทั้งยังเลื่อนไหลไปมาด้วย เพราะฉะนั้นการมีวิถีคิดว่าเพศวิถีและหรือเรื่องราวทางเพศของผู้คนมีเพียงเพศสัมพันธ์แบบชายกับหญิงเท่านั้น จึงเป็นวิถีคิดที่เข้าลักษณะ “ลดทอนนิยม” หรือ “reductionism” ในหนังสือ **Bodies that Matter : On Discursive Limits of ‘Sex’** (1993) บัตเลอร์ยืนยันว่า ‘กระเทยควีน’ หรือ ‘drag queen’ แสดงหน้าที่ที่เหมือนกัน (กับผู้หญิง-ผู้เล่า) คือนำเสนอ “ความเป็นผู้หญิง” หรือ “femininity” ในฐานะที่เป็นชุดหนึ่งของรหัส (a set of codes) ที่สามารถเขียนคัดลอก (เพศภาวะ) บนร่างกายใดก็ได้ไม่ว่าจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิง

การโต้แย้งในแนวนี้มีนัยสำคัญที่ชัดเจนต่อสตรีนิยมมาก ทั้งนี้เพราะถ้าหากเพศภาวะเป็นอะไรที่ **ไม่เสถียร** (unstable) หรือไม่ตายตัวตามที่บัตเลอร์เสนอแนะแล้วละก็ การเรียกร้องหรือพูดถึง ‘ผู้หญิง’ ในฐานะที่เป็นกลุ่มก้อนเดียวกันยังจะเป็นอะไรที่ยึดถือได้อยู่หรือไม่ (Gamble, ed., 2000:200) พูดอีกอย่างหนึ่งคือ “ไม่น่าจะทำได้” นั่นเอง

การปรับเปลี่ยน ‘พื้นที่’ ของความสนใจของสตรีนิยมแนววัฒนธรรมศึกษา

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่าการเคลื่อนไหวทางทฤษฎีสังคม ทฤษฎีวัฒนธรรมและทฤษฎีสตรีนิยม บางแนวออกจากเศรษฐกิจเข้ามาสู่วัฒนธรรมนั้นทำให้เกิด ‘พื้นที่ของการวิเคราะห์’ ที่แตกต่างออกไปจากเดิม ตัวอย่างเช่น การย้ายออกจากการวิเคราะห์รัฐมาสู่ ‘ประธาน’ หรือ ‘อติการ’ (subject) กล่าวคือการย้ายออกจากการวิเคราะห์เศรษฐกิจมาสู่การศึกษาทำความเข้าใจอัตลักษณ์ อย่างไรก็ตามแม้ว่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมได้รับความสำคัญในฐานะที่เป็นพื้นที่ศูนย์กลางของการวิเคราะห์ แต่นักทฤษฎีวัฒนธรรมสตรีนิยมก็ยังคงมีความคิดที่ต่างกันอยู่ในการสืบค้นหรือตรวจสอบสิ่งที่เรียกว่า “materializing cultural moment” ผู้เล่าขอแยกเล่าเป็นแนวทางต่าง ๆ ที่แตกต่างกันดังนี้

1. กลุ่มแรก นำเอาการผลิตวัตถุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชีวิต (material production of life) กับสถาบันทางสังคมต่าง ๆ (ตัวอย่างเช่น ตลาดแรงงาน การศึกษา วิทยาศาสตร์กับระบบความรู้) มาตรวจสอบ

2. กลุ่มที่สอง ตรวจสอบดูว่า ชุดความรู้เฉพาะบางชุดหรือบางรูปแบบของสิ่งที่เรียกว่า ความรู้ทางวัฒนธรรม (cultural knowledge) (เช่น วรรณคดี มานุษยวิทยา และการแพทย์) จึงถูกนำมาผลิต (generate) ผ่านทางสิ่งที่ **ดอนนา ฮาราเวย์** (Donna Haraway) ในข้อเขียนปี 1991³ บรรยายว่าเป็น ‘material-semiotic system’ ได้อย่างไร

3. กลุ่มที่สามนักทฤษฎีวัฒนธรรมสตรีนิยมบางคน **ไม่นำเอาเรื่องวัตถุ หรือสถาบันต่าง ๆ** เข้ามาพิจารณาซึ่งมีผลนำไปสู่ความสับสนในประเด็นว่า จริง ๆ แล้ว วัฒนธรรม หมายถึงอะไรกันแน่ และวัฒนธรรมต่างอะไรกับการเป็นรูปแบบ (ทางสังคม) อื่น ๆ (เช่น เศรษฐกิจ การเมือง สังคม-ผู้เล่า)

อย่างไรก็ตามมีปัญหาหลายปัญหาในการแยกวัฒนธรรมออกจากสังคม ปัญหาที่เห็นได้ชัดมากที่สุดคือ สร้างปัญหาให้กับการวิเคราะห์ **ภาพตัวแทน** หรือ “representations” เพราะจะทำให้ภาพตัวแทน ล้มละลายหายเข้าไปสู่ความสับสนต่าง ๆ ทางสังคม กล่าวคือจะทำให้ความสับสนต่าง ๆ ทางสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้นอีกมากมายกว่าภาพตัวแทน ในความหมายว่าระยะทางระหว่าง ‘สัญญาณ’ หรือ ‘the sign’ กับ ‘ตัวหมาย’ หรือ ‘ตัวอ้างอิงไปสู่ความหมาย’ หรือ ‘the referent’ กลายเป็นสิ่งที่หายไป กับทั้งยังทำ

³ Haraway, D. (1991) *Simians, Cyborgs, and Women : The reinvention of Nature*, London, Free Association Books.

ให้รูปแบบต่าง ๆ ของความแตกต่างถูกทำให้กลายเป็นอะไรที่ ‘สัมพันธ์’⁴ หรือ หรือ ‘relativised’ ไปหมด (Code, 2004:121)

ตัวอย่าง เช่น คน ๆ หนึ่งซื้อรถยนต์ยี่ห้อดัง เช่น เบ็นซ์, บีเอ็มช มาใช้ คนอีกคนหนึ่งซื้อรถเกาหลี่ รถมินิมาใช้เมื่อมองจากทัศนคติวัฒนธรรมสัมพันธ์คือ “มันก็รถเหมือนกัน มันพาคุณจากจุด ก. ไปสู่จุด ข. ได้เหมือนกัน” ถ้าเราจะเถียงว่า “มันมีความหมายแฝงเร้นอยู่นะ เช่นมันเป็นเครื่องหมายบ่งบอกตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม” คนเดิมเดียวกันก็อาจตอบว่า “เป็นเรื่องธรรมดา!” ใครขยันหาเงินเก่งเขาก็ซื้อรถระดับนั้นได้ จะซื้อ “รถหรู” กว่านั้นอีกหลายสิบคันก็ยังมีได้ ตรงนี้ **โรลัน บาร์ต** (Roland Barthes) นักคิดคนสำคัญแนวสัญวิทยาเรียกว่า เป็น “กระบวนการสร้างมายาคติ” ซึ่ง “มายาคติ” ในที่นี้หมายถึงผลลัพธ์ของกระบวนการกล่าวคือเกิดความคิด/ความเชื่อที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับโดยไม่ตั้งคำถาม ซึ่งก็คือความคิด/ความเชื่อที่สอดคล้องกับระบบอำนาจที่ดำรงอยู่ในสังคมนั้น ๆ ในขณะนั้น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545:95) นักศึกษาและผู้สนใจอาจเปลี่ยนตัวอย่างจากรถยนต์เป็นกระเป๋าถือเครื่องสำอาง และอื่น ๆ ก็ได้ จากจุดนี้เราสามารถโยนไปสู่การศึกษาได้หลายเรื่อง เช่น วัฒนธรรมกับการบริโภคและอัตลักษณ์ เป็นต้น เราจะพูดเรื่องนี้กันอีกอย่างแน่นอน

ลักษณะพิเศษของทฤษฎีวิวัฒนาการแนวนักสตรีนิยม

ในที่นี้จำเป็นต้องสรุปสั้น ๆ ว่าเป็น การให้ความสนใจกับประเภทต่าง ๆ (categories) ที่เราใช้อยู่ทุกวัน ทุกวันเพื่อที่จะทำความเข้าใจหรือสร้างความหมาย (make sense) เกี่ยวกับการจัดระบบระเบียบทางสังคมที่มีมากมายหลากหลายรูปแบบแถมยังแตกต่างกันด้วย สิ่งที่เราเรียกว่า “ประเภทต่าง ๆ” (categories) ก็คือ มโนทัศน์/เจตนาคติ (concepts) และการจำแนกหมวดหมู่ (classifications) สรรพสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนี้มีอำนาจในการสร้างขึ้น ทำขึ้นทั้งวัตถุต่าง ๆ ของการศึกษา (objects of study) และมีอิทธิพลต่อการสร้างว่าผู้คนใช้ชีวิตอยู่หรือมีชีวิตรอบนการจัดประเภทเหล่านี้อย่างไร อีกด้วย⁵ เพราะฉะนั้นทฤษฎีจึงจำเป็นต้องถูกตรวจสอบหรือถูกโต้สวนว่าทฤษฎีนั้นจัดวางตำแหน่งแห่งที่ให้กับคนอย่างไร และคนที่ทฤษฎีนั้น อธิบายหรือนำไปใช้เพื่อทำความเข้าใจนั้น ใช้ทฤษฎีอย่างไรด้วย ประเด็นที่น่าสนใจคือ **นักทฤษฎีวิวัฒนาการที่มุ่งหวังว่าเพื่อทำความเข้าใจนั้นเป็นนักสตรีนิยมผู้สนใจเรื่องการสร้างทฤษฎี (theorizing) มากกว่าสนใจที่ตัวทฤษฎีในฐานะที่เป็นวัตถุประสงค์หรือจุดหมายปลายทางโดยตัวของมันเอง** ในกรณีนี้เราสามารถ

⁴ หมายถึงสภาวะที่ไม่มีอยู่เป็นอยู่ด้วยตนเอง แต่ขึ้นอยู่กับสิ่งอื่น เช่น วัฒนธรรมต้องขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจ ภาพตัวแทนของผู้หญิง **ไม่ใช่** ภาพตัวแทนที่แตกต่างภาพหนึ่ง ต้องขึ้นอยู่กับภาพตัวแทนอื่น ๆ เช่น ภาพตัวแทนผู้ชายไม่มีสูงไม่มีต่ำ

⁵ เช่นวัตถุหรือสิ่งที่เราเลือกศึกษาคือ ‘เพศภาวะ’ ‘เพศวิถี’ เราควรตระหนักว่า ‘เพศภาวะ’ และ ‘เพศวิถี’ เป็นการจัดประเภท/จัดหมวดหมู่/จัดระบบและการจัดเหล่านี้มีอำนาจเป็นผู้จัดและคนที่อยู่ใน ‘เพศภาวะ’ ‘เพศวิถี’ นั้น ๆ ต้องใช้ชีวิตอยู่ในการจัดนั้น อย่งไร

ยกตัวอย่างคำว่า วัฒนธรรมเอชนั้นแหละ กล่าวคือ วัฒนธรรมจำเป็นต้องมีความหมายเฉพาะกล่าวคือ วัฒนธรรมเป็นอะไรที่ถูกทำให้มีความหมายเชิงเพศภาวะ (gendered) เชื้อชาติ (raced) และชนชั้น (classed) (Code, 2004:122) (เชื้อชาติบางครั้งใช้คู่กับชาติพันธุ์-ผู้เล่า) ด้วยเหตุนี้ นักศึกษาและผู้สนใจควรค้นคว้าเพิ่มเติมว่า “วัฒนธรรมไทย” วัฒนธรรมลาว พม่า เขมร มาเลย์ ม้ง เมียน ปะกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) และอื่น ๆ เป็นอย่างไร วัฒนธรรมคนชั้นสูง คนชั้นกลาง คนชั้นล่าง วัฒนธรรมของผู้มีเพศภาวะที่แตกต่าง หลากหลาย และสิ้นไหล เป็นอย่างไร เป็นต้น

ในโลกตะวันตกเมื่อย้อนดูตามประวัติศาสตร์แล้วมองกันว่า วัฒนธรรมเป็นเสมือนทรัพย์สินหรือ สิ่งของที่คนที่จะเป็นเจ้าของได้ต้องเป็นผู้ชายผิวขาวและเป็นกระฎุมพี (bourgeoisie-ชนชั้นกลาง) เท่านั้น ส่วนผู้คนที่เหลือ เช่น มวลชน (the mass) ถูกจัดให้มีชั้น (classed) มีเชื้อชาติ (raced) และมีเพศภาวะ (gendered) ในฐานะที่เป็น **คนอื่น** (others) ผู้ไม่มีค่าหรือไม่คู่ควรกับวัฒนธรรม ตัววัฒนธรรมเองก็ถูกใส่ ความหมายให้มีเชื้อชาติ (raced) เช่น บรรดาชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ มักจะถูกจัดให้มีสาระตะของความเป็น อย่างนั้นอย่างนี้ (essentialised) โดยการใช้วัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น ในสังคมไทยเรียนชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ใน ภาคเหนือของประเทศไทยว่า ‘ชาวเขา’ เป็นพวก ‘ตัดไม้ทำลายป่า’ เป็นต้น กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือความ แตกต่างของผู้คนเหล่านั้นถูกอธิบายมาโดยตลอดว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ก็เพราะคนเหล่านั้น ดำรงอยู่ใน ตำแหน่งแห่งที่ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างซึ่งก็คือไม่ได้รับคุณค่าหรือถูกมองว่ามีคุณค่าอย่างเท่าเทียมกัน นั่นเอง เมื่อหันมามอง “ความเป็นผู้หญิง” หรือ ‘femininity’ ในตะวันตก จะเห็นได้ว่า “ความเป็นผู้หญิง” เป็นศูนย์กลางของการเกิดขึ้นของนิยามแบบวัฒนธรรมของผู้คนทั่วไป (popular culture) ได้อย่างไร ขยาย ความได้ว่า “ผู้คนทั่วไป” หรือ “มวลชน” หรือ “the popular” นั้นในประวัติศาสตร์ตะวันตกถูกจัดวางให้ เท่ากับอะไรที่มีค่าน้อย (less valued) มีแนวโน้มที่จะเอนเอียงไปในทางต่ำ ทราบ หยาบช้ำ ส่วนความเป็น ผู้หญิงถ้าจะใช้ในความหมายวัฒนธรรมที่สูงส่งก็จะต้องนำไปสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกับความเป็นผู้ชาย (masculinity) แบบกระฎุมพีซึ่งถือกันว่ามีคุณค่าสูง ด้วยเหตุนี้จึงสรุปได้ว่าความไม่เหมือนกันทางวัฒนธรรม ทั้งหลายทั้งปวงนั้นโดยปกติแล้วมีตัวหมายที่ถูกใส่รหัส (coded markers) และบ่งบอกล่วงหน้าให้เห็นถึงการ แบ่งแยก (divisions) ทางเพศ เชื้อชาติ ชนชั้น และเพศภาวะ (Code, 2004:122) เช่น ในภาษาไทยมีคำว่า ‘คุณหญิง-คุณนาย’ และ ‘ไฮโซ-ไฮโซ้อ’ เป็นต้น

ในกรณีของเอเชียและภูมิภาคอาเซียน นักศึกษาและผู้สนใจต้อง ‘ทำการบ้าน’ เอาเองว่าจะนำ ข้อความในย่อหน้าบนไปประยุกต์ใช้อย่างไร หรือจะคัดค้าน ถอดรื้อ หรือสร้างกรอบทฤษฎีขึ้นมาใหม่ก็ได้

การวิเคราะห์การจัดประเภทโดยนักสตรีนิยมนำไปสู่อะไร

ก่อนตอบคำถามข้างบนขอ ‘เล่า’ เชิงขยายความเพิ่มเติมว่า ‘การจัดประเภท’ ก็คือ การจำแนก (classification) ก็ดีนั้น นักทฤษฎีวัฒนธรรมแนวสตรีนิยมถือว่ามีความสำคัญ ตัวอย่างเช่น การจัดประเภท

ผู้คนออกเป็นเพศ/เพศภาวะ ชนชั้น เชื้อชาติ/ชาติพันธุ์ ช่วงอายุ สภาวะร่างกาย/จิตใจ เป็นต้น โดยปกติแล้ว การจัดประเภทหรือการจำแนกในทางสังคม (social classification/taxonomy) มักไม่มีการอธิบาย แต่บางครั้ง นักทฤษฎีสังคม เช่น เดอร์คไฮม์ (Durkheim) ในงานศึกษาเรื่อง การฆ่าตัวตาย หรือ “Suicide” ของเขาได้ จำแนกหรือจัดประเภท (type / typology) ไว้ด้วย พร้อมกับอธิบายว่า ‘สาเหตุ’ ของการฆ่าตัวตายมีกี่ชนิด ดังนั้นการจัดประเภทโดยตัวของมันเองในทัศนะของนักสตรีนิยมจำเป็นที่จะต้อง**ถูกวิเคราะห์**เสียก่อนว่าคือ อะไร เกิดจากอะไร ทำไมหรือ เพราะเหตุใดการจัดประเภท สิ่งต่าง ๆ จึงออกมาอย่างนั้น และจัดโดยใคร เมื่อไร ที่ไหน (เช่น การจัดคนเป็นชายกับหญิง นอกจากนั้นให้ถือว่าเป็น “กระเทย” และ “ผิปกติ” จัดโดยใคร ที่ไหน เพื่ออะไร เป็นต้น)

ในหมู่นักทฤษฎีวัฒนธรรมที่เป็นนักสตรีนิยมร่วมสมัย กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ นักทฤษฎีสตรีนิยมที่หันมาใช้วิธีคิดแบบวัฒนธรรมศึกษา ซึ่งบางที่เรียกกันในภาษาอังกฤษว่าเป็น “feminist cultural theorists” ถือว่าการวิเคราะห์การจัดประเภทนำไปสู่ความเข้าใจว่า ทำไมคำต่าง ๆ ที่ดูเหมือนเป็นคำเฉพาะ (specific terms) จึงเข้ามาอยู่ในการใช้ของผู้คน (เช่น การพูด เขียน-ผู้เล่า-ตัวอย่างเช่น Riley (1987) เขียนวิเคราะห์ คำว่า ‘ผู้หญิง’ หรือ ‘woman’ Butler (1993) เขียนถึง ‘เพศภาวะ’ หรือ ‘gender’ และ Spivak (1990) กับ McClintok (1995) เขียนถึง ‘race’ กับชนชั้น หรือ class) งานเหล่านี้นำไปสู่ความล้มเหลว (ที่มีความหมายเชิงบวก-ผู้เล่า) ไม่ค่อยยกมาใช้คำที่ทักท้วง หรืออนุมานเอาว่าคำนั้นมีความหมายเป็นหนึ่งเดียวและเป็นสากล (universal homogeneity) ดังนั้นในทัศนะของนักทฤษฎีจำนวนหนึ่งความล้มเหลวที่ว่านี้หมายถึง การต้องคิดใหม่ (rethink) ว่าด้วยการเมือง (ของนักสตรีนิยม-ผู้เล่า) ที่อ้างว่า **พูดเพื่อผู้หญิงทั้งหมด** ซึ่งมักจะเกิดขึ้นในวงวิชาการ **การคิดใหม่** ที่ว่านี้นำไปสู่ความเข้าใจว่าด้วยความแตกต่างทั้งหลายทั้งปวงในหมู่ผู้หญิงมากขึ้นนั่นเอง อย่างไรก็ตาม บัตเลอร์ (1992) แย้งว่าแทนที่จะพากันละทิ้งมโนทัศน์หรือเจตน์คติต่าง ๆ ที่อยู่เบื้องหลังการเมืองแบบนั้นไปเลย เราน่าจะสันนิษฐานไว้ล่วงหน้าว่า ประเภทต่าง ๆ เหล่านั้น ระบุเชิงแอบอ้างถึงชุดความแตกต่างต่าง ๆ ซึ่งที่จริงแล้วไม่สามารถออกแบบให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ได้ กับทั้งไม่สามารถที่จะรวมยอดหรือรวบยอดให้เป็นหนึ่งเดียว (can not be totalized) หรือย่อความ (summarized) โดยการจัดประเภทเชิงบรรยายว่าด้วยอัตลักษณ์ได้ เมื่อเป็นอย่างนี้แล้วคำต่าง ๆ เหล่านั้น ย่อมกลายเป็นพื้นที่ของการเปิดกว้างสู่การให้ความสำคัญใหม่ (a site of openness and re-signification) ไปเลย พูดอีกอย่างหนึ่ง เช่น หากคำว่า “ผู้ชาย” “ผู้หญิง” ในทัศนะของบัตเลอร์ไม่สามารถอธิบายว่าเป็น ‘อัตลักษณ์’ (ความเป็นหญิง-ความเป็นชาย) ให้กับ ‘ผู้หญิง’ ‘ผู้ชาย’ ทั้งหมดได้อย่างที่คิดว่าสามารถทำได้ ผลที่ตามมาคือ คำว่า ‘ผู้ชาย’ ‘ผู้หญิง’ จึงเป็นเสมือน ‘พื้นที่ที่เปิดกว้าง’ กับหลักการ ‘ใส่ความหมาย/ใส่ความสำคัญ’ กันใหม่ได้นั่นเอง

ที่ ‘เล่า’ มาข้างบนคือ ความแตกต่างประการหนึ่งของวิธีคิดว่าด้วย “วัฒนธรรม” ของนักทฤษฎีวัฒนธรรมซึ่งเป็นนักสตรีนิยม ซึ่งมองวัฒนธรรมต่างไปจากนิยามเดิม ๆ ที่เคยใช้กัน

การย้ายความสนใจมาสู่การประกอบสร้างความรู้

ตรงนี้ถือว่าเป็นอีกลักษณะหนึ่งที่แตกต่างกันของทัศนะในการมอง ‘วัฒนธรรม’ ของนักทฤษฎีวัฒนธรรมที่เป็นนักสตรีนิยมหลังโครงสร้างนิยม ซึ่งกล่าวได้ว่า **ไม่เหมือน** กับนักทฤษฎีวัฒนธรรมที่ไม่ใช่ (แนว) นักสตรีนิยมซึ่งใช้แนวทางการประกอบสร้าง โดยเฉพาะการ**ประกอบสร้างความรู้** (the construction of knowledge) ที่รวมถึงการวิเคราะห์ว่าวิธีวิทยา (methodology) ที่นำมาใช้โดยนักทฤษฎีทั้งหลายนั้น **ตัววิธีวิทยาเองกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของความรู้ที่ผลิตออกมาด้วย** (ตรงนี้นักศึกษาและผู้สนใจต้องค้นคว้าเพิ่มเติมเรื่อง วิธีวิทยาแนวนักสตรีนิยม) ตัวอย่างเช่น การใช้

การวิเคราะห์วาทกรรม (discourse analysis)

ในที่นี้จะ ‘เล่า’ อย่างสั้น ๆ ก่อนว่า การวิเคราะห์วาทกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวิธีวิทยา (methodology) ที่ทำการผลิตความสนใจทางการเมือง (political attention) กับการอธิบายเชิงทฤษฎี (theoretical explanation) ที่แตกต่างออกไปจากวิธีวิทยาและวิธีการ (methods) อื่น ๆ อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์วาทกรรมถือได้ว่าเป็นอะไรที่กว้างมากที่สุด แต่ได้รับการนิยามน้อยที่สุดในภาษาศาสตร์ (most vast and least – defined areas of linguistics) Schiffrin 1994, อ้างใน Code, 2004:139) ดังนั้นการวิเคราะห์วาทกรรมจึงเป็นอะไรที่คลุมเครือแต่ในขณะเดียวกันก็มีการใช้กันอย่างกว้างขวาง (ผู้เล่าจะ ‘เล่า’ ถึงเรื่องนี้ต่อไปเมื่อมีโอกาส แต่ในขณะนี้นักศึกษาและผู้สนใจสามารถค้นคว้าได้จากหลายแหล่ง หนังสือ/ตำราภาษาไทยเรื่องนี้มีอยู่มากพอสมควร-ผู้เล่า)

สรุป

อาจกล่าวได้ว่า ทฤษฎีวัฒนธรรมในแนวนักสตรีนิยมหรือ “feminist cultural theory” ในความหมายของการประกอบสร้าง หรือประกอบสร้างนิยม (constructionism) นั้น ยืนยันว่า

หนึ่ง ยังคงพัฒนาอยู่ตลอดเวลา

สอง ยังคงไม่เลิกการสร้างทฤษฎี (theorizing)

สาม ยังคงศึกษา วิจัย วิเคราะห์และประกอบสร้างความรู้อย่างมีบริบท (contextual) อยู่เสมออีกด้วย

ทฤษฎีวัฒนธรรมในแนวนักสตรีนิยมแบบนี้ถือว่า**ได้รับรู้** (informed) ผ่านทาง **การเมืองของการอ้างอิง** (politics of citation) เช่นเดียวกับได้รับจาก**วัตถุในการวิเคราะห์** (object of analysis) (เช่น-ร่างกายที่ถูกระบุว่า มีเพศ/เพศภาวะ-ผู้เล่า) **วิธีวิทยา** (methodology) กับการเมืองที่ทฤษฎีวัฒนธรรมแนวนักสตรีนิยมใช้หรือเป็นสมาชิกอยู่

นักทฤษฎีสตรีนิยมแนวทางนี้หันความสนใจมาสู่สิ่งที่เกี่ยวข้องกับ ‘วัฒนธรรม’ ก็เพราะว่านักสตรีนิยมต้องการเปลี่ยนแปลง แต่ทั้งนี้จะต้องไม่ลืมว่าตัว ‘วัฒนธรรม’ เองนั้นแหละกำลังถูกประกอบสร้างหรือถูกประกอบส่วน (constituted) อยู่ตลอดเวลา (Code, 2004:122)

‘ผู้เล่า’ ขอยกตัวอย่างประกอบเพื่อให้เกิดความกระจ่างมากขึ้น เช่น ถ้านักศึกษาและผู้สนใจเชื่อมั่นหรือยึดถือทฤษฎีการเมืองแบบเสรีนิยม วิธีคิดที่ใช้อยู่จึงมีแหล่งที่มาจากประชาธิปไตยเสรีนิยม (liberal democracy) ‘สิ่ง’ หรือเรื่องราวของการวิเคราะห์ (object of analysis) จึงเป็นมโนทัศน์ หรือ เจตนคติต่าง ๆ ของเสรีนิยม เช่น สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค เมื่อผู้ศึกษาเป็นนักสตรีนิยมด้วย จึงต้องพูดถึงสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคระหว่างหญิง-ชาย หรือระหว่างเพศภาวะเพิ่มเข้ามา เพราะฉะนั้น ‘การอ้างอิง’ หรือ ‘citations’ ต่าง ๆ ในการศึกษาหรือการวิเคราะห์จึง **ต้อง** อ้างอิง ‘งาน’ หรือ ‘ตัวบท’ หรือ ‘วาทกรรม’ ของนักสตรีนิยมเสรีนิยม ตัวอย่างเช่น เมื่อใช้มโนทัศน์หรือเจตนคติเรื่อง สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ก็ย่อมจำเป็นต้องใช้มโนทัศน์หรือเจตนคติสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ “ความยุติธรรม” แต่ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมี “เพศภาวะ” กำกับอยู่ด้วย อย่างไรก็ตามหากพูดถึง “ความยุติธรรม” ระหว่างปัจเจกบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันใน “ครอบครัว” คำว่า “ครอบครัว” ตรงนี้จึงเป็น ‘หน่วยของการวิเคราะห์’ (unit of analysis) แต่ถ้าเป็นการวิเคราะห์วาทกรรมตัววาทกรรมที่นำมาอ้างอิงก็ดีหรือวิเคราะห์ก็ต้องเป็น ‘วาทกรรมสตรีนิยมเสรีนิยม’ ด้วย ไม่เช่นนั้นก็ต้องนำวาทกรรมเสรีนิยมประชาธิปไตยบางชุดที่นักสตรีนิยมเห็นว่า มีปิตาธิปไตยแฝงอยู่เบื้องหลัง ได้แก่ ข้อความที่เกิดจากการพูด/เขียนว่า “สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรมนั้นแท้จริงแล้วตั้งอยู่บนสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคและความยุติธรรมที่ผู้ชายใช้อยู่ ดังนั้นการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อให้ผู้หญิงได้รับสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเพียงการขยายสิ่งเหล่านั้นให้ออกมาครอบคลุมถึงผู้หญิงด้วย” ในขณะที่ การพูดว่า “ความเสมอภาคด้านโอกาสเป็นเป้าหมายของในการต่อสู้ของเรา” คำพูด/ข้อเขียนแบบนี้อาจกลายเป็นความพยายามในการ “ถอดรื้อ” (deconstruct) วาทกรรมสตรีนิยมเสรีนิยมด้วยการนำเอามโนทัศน์ปิตาธิปไตยมาใช้เป็นเครื่องมือในการถอดรื้อก็ได้

ตัวอย่างวาทกรรมเสรีนิยมว่าด้วย **ครอบครัวกับสังคมที่เป็นธรรม** ที่ต้องถูกนำมาวิเคราะห์

สิ่งหนึ่งในหลาย ๆ สิ่งที่นักทฤษฎีทั้งหลายผู้ได้แย้งมาตลอดว่า ครอบครัวไม่จำเป็น หรือไม่สามารถที่จะ ‘ยุติธรรม’ (just) ได้ หรือนักทฤษฎีบางคนคิดว่าไม่จำเป็นต้องศึกษาครอบครัวก็ได้ นั่น คนเหล่านั้นล้มเหลวที่จะอธิบายว่า ภายในสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ก่อรูป (ความสัมพันธ์ทางสังคม) ซึ่ง **ไม่ได้** ตั้งอยู่บนหลักการต่าง ๆ ของความยุติธรรมเช่นนี้ เด็ก ๆ สามารถจะเรียนรู้เพื่อพัฒนาการรับรู้เรื่องความยุติธรรมที่พวกเขา/เธอ จำเป็นจะต้องได้รับในฐานะที่เป็นพลเมืองของสังคมที่เป็นธรรมได้อย่างไร เพราะฉะนั้นแทนที่จะถือว่าครอบครัวเป็นสถาบันหนึ่งในหลาย ๆ สถาบันทางสังคมของสังคมที่เป็นธรรม เราควรถือว่าครอบครัวที่เป็นธรรมเป็นสาระสำคัญที่เป็นรากฐานของสังคมเลยทีเดียว พูดอีกอย่างหนึ่งคือให้ถือว่า “ครอบครัวเป็นโรงเรียนบ่มเพาะความเป็นธรรม” (เก็บความจาก Okin, S., (1989):17)

วิทยาศาสตร์เป็นวาทกรรมที่ต้องถูกวิเคราะห์

เนื่องจากทฤษฎีวิวัฒนาการของนักสตรีนิยมเป็นการดึงเอาสาขาวิชาต่าง ๆ เข้ามาใช้แต่พร้อมกันนั้น นักทฤษฎีแนวทางนี้ก็พยายามสร้างพื้นที่ทางทฤษฎีของตนเองขึ้นมาด้วย ดังนั้นนักทฤษฎีวิวัฒนาการสตรีนิยมจึงถือว่าไม่ถูกจำกัดอยู่ภายในขอบเขตของสาขาวิชาใดสาขาหนึ่ง เช่นเดียวกับที่ไม่ต้องจำกัดตัวเองด้วยทฤษฎีที่ตนเองนำมาใช้ในการสร้างทฤษฎีที่กำลังสร้างขึ้นมาว่า ต้องผูกติดอยู่ในกรอบของวัตถุประสงค์ทางการเมืองกรอบใดกรอบหนึ่งเท่านั้น พูดอีกอย่างหนึ่งคือทฤษฎีวิวัฒนาการสตรีนิยมแม้จะต้องมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองอยู่ด้วย แต่ก็อนุญาตให้เลือกใช้ ‘การเมือง’ ในแนวที่ตนเชื่อได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ **วิทยาศาสตร์หรือ science** ในทัศนะของนักสตรีนิยมจึงถือว่าเป็นพื้นที่ของการตรวจสอบจึงจำเป็นต้องถูกศึกษาในฐานะที่เป็นการก่อรูปของวัฒนธรรม (cultural formation) ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่ารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งของความรู้ กับ **ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ** ปรากฏตัวในฐานะที่เป็น “ความจริง” ดังนั้นในการตรวจสอบแบบนี้จึงดึงความสนใจไปสู่คำถามว่า **วิทยาศาสตร์ทำงานในฐานะที่เป็นวาทกรรมที่ให้อำนาจ** (authorizing discourse) **กล่าวคือทั้งให้อำนาจและเกียรติภูมิ (prestige)** แก่ผู้ที่มีหรือยึดถือความคิดต่าง ๆ เหล่านั้น **แถมยังทำให้ความคิดอื่น ๆ ถูกทำให้หมดความน่าเชื่อถือไปเลยนั้น เกิดขึ้นได้อย่างไร** (Code ed., 2004:120)

นักสตรีนิยมแนวนี้เชื่อว่าอย่างน้อยต้องทำการตรวจสอบสิ่งเหล่านี้

“**วัตถุวิสัย**” หรือ “objectivity” ซึ่งเป็นสิ่งที่วิทยาศาสตร์อ้างว่าตัวเองมีและเป็นศูนย์กลางสำคัญของการทำความเข้าใจว่า **ทำไมวิทยาศาสตร์ถึงได้กลายมาเป็นตัวแทนของผลประโยชน์ต่าง ๆ ของกลุ่มอภิสิทธิ์ต่าง ๆ** ในประเด็นนี้นักศึกษาและผู้สนใจควรต้องค้นคว้าเรื่อง ญาณวิทยา (epistemology) กับญาณวิทยาแบบนักสตรีนิยม (feminist epistemology) เพิ่มเติมด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจว่าภายในขบวนการศึกษาข้ามพรมแดนเดิม ๆ ของสาขาวิชาต่าง ๆ ที่นักสตรีนิยมวัฒนธรรมแนวนี้เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญอยู่ด้วยนั้น การเปลี่ยนรูป (transformations) (หรือการเปลี่ยนแปลงแบบหนึ่ง-ผู้เล่า) สามารถเกิดขึ้นได้จากการที่บรรดาหมันทัศน์หรือเจตน์คติต่าง ๆ ถูกนำมาใส่ความหมายใหม่และหรือความสำคัญใหม่ (resignified) แล้วกลายเป็นอะไรที่มีความหมายใหม่และหรือความสำคัญผิดจากเดิมไปเลยได้ การทำอย่างนี้เท่ากับเป็นการต่อสู้เพื่อให้เกิดพื้นที่ภายนอกเขตแดน หรือพรมแดนต่าง ๆ แบบเดิม ๆ มีความหมายและความสำคัญว่า **นักสตรีนิยมจำนวนมากเลยที่เดียวมักไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากภายในพื้นที่ของสาขาวิชาของตนเอง** ปรากฏการณ์ที่เห็นว่าเห็นได้ชัดในงานเขียนบทนำของเมแกน มอร์ริส (Meghan Morris) ในหนังสือชื่อ *Pirate Fiancée* ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผลงานจำนวนมากมายมหาศาลในแนวทางหลังทันสมัยนิยมที่ถูกผลิตออกมาโดยนักสตรีนิยมก่อนที่หลังทันสมัยนิยมจะกลายเป็นแฟชั่นเสียอีก แม้ข้อเท็จจริงจะเป็นอย่างนี้ก็ตามแต่งงานต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น ได้รับการยอมรับว่ามีอยู่นั้น มีน้อยมากจากผู้ที่ยังอ้างว่ามีบทบาทสำคัญใน

การสร้างทฤษฎีแนวหลังทันสมัยนิยม คนเหล่านี้ไม่สนใจแม้แต่จะอ่านงานของนักสตรีนิยมที่ว่ามันด้วยซ้ำไป (Code ed., 2004:120)

ด้วยเหตุนี้ทฤษฎีวัฒนธรรมแนวนักสตรีนิยมจึงยอมรับผลงานที่ไร้ถิ่นฐานบ้านเรือนในทัศนะการมองแบบดั้งเดิมหรือจารีตทางวิชาการว่ามีอยู่ พร้อมกันนั้นทฤษฎีวัฒนธรรมแนวนักสตรีนิยมยังเปิดประตูหรือเปิดพื้นที่ใหม่ต่าง ๆ ในการสืบค้น เช่น ด้วยการตั้งคำถาม ที่ต่างออกไปและไม่ใช้คำถามตามจารีตของการทำความเข้าใจเรื่อง “วัฒนธรรม” ดังนั้นประเด็นจึงมาตกอยู่ที่ปรากฏการณ์ว่า ‘ผู้อ่านใครและอ้างอิงใคร’ สิ่งนี้จึงเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางการเมืองในการผลิตหรือการสร้างบรรดาพรมแดนต่าง ๆ ของสาขาวิชาพร้อมกันนั้นก็อ้างว่าเป็นความรู้ที่ขอบธรรมอีกด้วย (Code, ed., 2004:120)

ถ้าเราหันมาดูชื่อการศึกษาวัฒนธรรมในแนวนี้ว่า “ทฤษฎีวัฒนธรรมของนักสตรีนิยม” หรือ “feminist cultural theory” ก็จะได้เห็นได้ว่าการตั้งชื่ออย่างนี้คือตัวอย่างของปฏิบัติการของการอ้างอิง (citational practice) นั่นเอง ที่จริงแล้วมันคือความหมายที่จะสร้าง (generate) พื้นที่ใหม่ อันเป็นพื้นที่ซึ่งคำถามต่าง ๆ ที่แต่เดิมมาเป็นสิ่งที่คิดไม่ได้ ถามไม่ได้ สามารถถูกตั้งและถูกถามออกมาได้ด้วย วิธีทางนี้ทฤษฎีวัฒนธรรมของนักสตรีนิยม จึงต้องผลักดันให้ทะเลพรมแดนต่าง ๆ ของวิชาการสาขาต่าง ๆ ที่เรารู้แล้วอยู่ตลอดเวลาว่ามีคำตอบให้เสมอ (อยู่แล้วและเราอาจไม่พอใจ-ผู้เล่า) ที่เป็นอย่างนี้เพราะเราหวังว่า ด้วยการทำอย่างนี้เราสามารถค้นพบวิธีทางใหม่ ๆ ในการรู้และการคิด (Code ed., 2004:120-21)

หนังสืออ้างอิง

Code, L. (ed.) (2004) *Encyclopedia of Feminist Theories*, New York : Routledge.

Gamble, S. (2000) *The Routledge Critical Dictionary of Feminism and Postfeminism*, New York : Routledge.

Marshall, G. (1998) *Oxford Dictionary of Sociology*, New York : Oxford Univ. Press.

Okin, S. (1989) *Justice, Gender, And The Family*, USA : Basic Books.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร (2545) *Semiology, Structuralism, Post-Structuralism and the Study of Political Science* สัณนิทวิทยา, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยม กับการศึกษา รัฐศาสตร์, กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์วิภาษา.